

Wilhelm József

Kolumbusz és Luther korának egyszerű emberi életérzései

– „Lábatokat ragya marja! Csak előre kutyafalka!
Csütörtökön ártányt öltök, pénteken tort ültök rajta.
Hét esztendeje mezétláb járok erdőt, völgyet, sziklát,
nyers szarvashúst falok este, róka vérét iszom reggel,
elnyűtt gúnya fedi testem, arcom-talpam csupa sebhely,
bánatosan Juliánát keresem, a császár lányát,
akivel Szent Iván napja hajnalán egy mór meglépett,
míg a lányzó császár atyja kertjében virágot tépett.”

(Ismeretlen spanyol költő, XV. század – Faludi György fordítása)

A ma embere mindig elfogult a saját világával, korával szemben. Jelenleg is úgy tekintünk a körülöttünk zajló eseményekre, mintha sohasem lett volna máskor hasonló, pedig a XV. század vége és a XVI. század éppoly bőségesen ontotta új felfedezéseit, tanait, feltételezéseit, mint ahogy az manapság is történik. A fenn említett korszakban olyan mélyreható változások indultak el, amelyek mind a mai napig befolyásolják az emberiség történetét, gondolkodását, világképét és művészetét. A könyvnyomtatás, a térképészet fejlődése, a földrajzi felfedezések, a reformáció és ellenreformáció, a tőkés társadalom kialakulása, a heliocentrikus elmélet elterjedése, az anatómiai, botanikai ismeretek elmélyülése és rendszerezése, az Európán kívüli kultúrák megismerése, a törökök térhódítása mind-mind nyomokat hagytak a lokális és globális történelem színpadán.

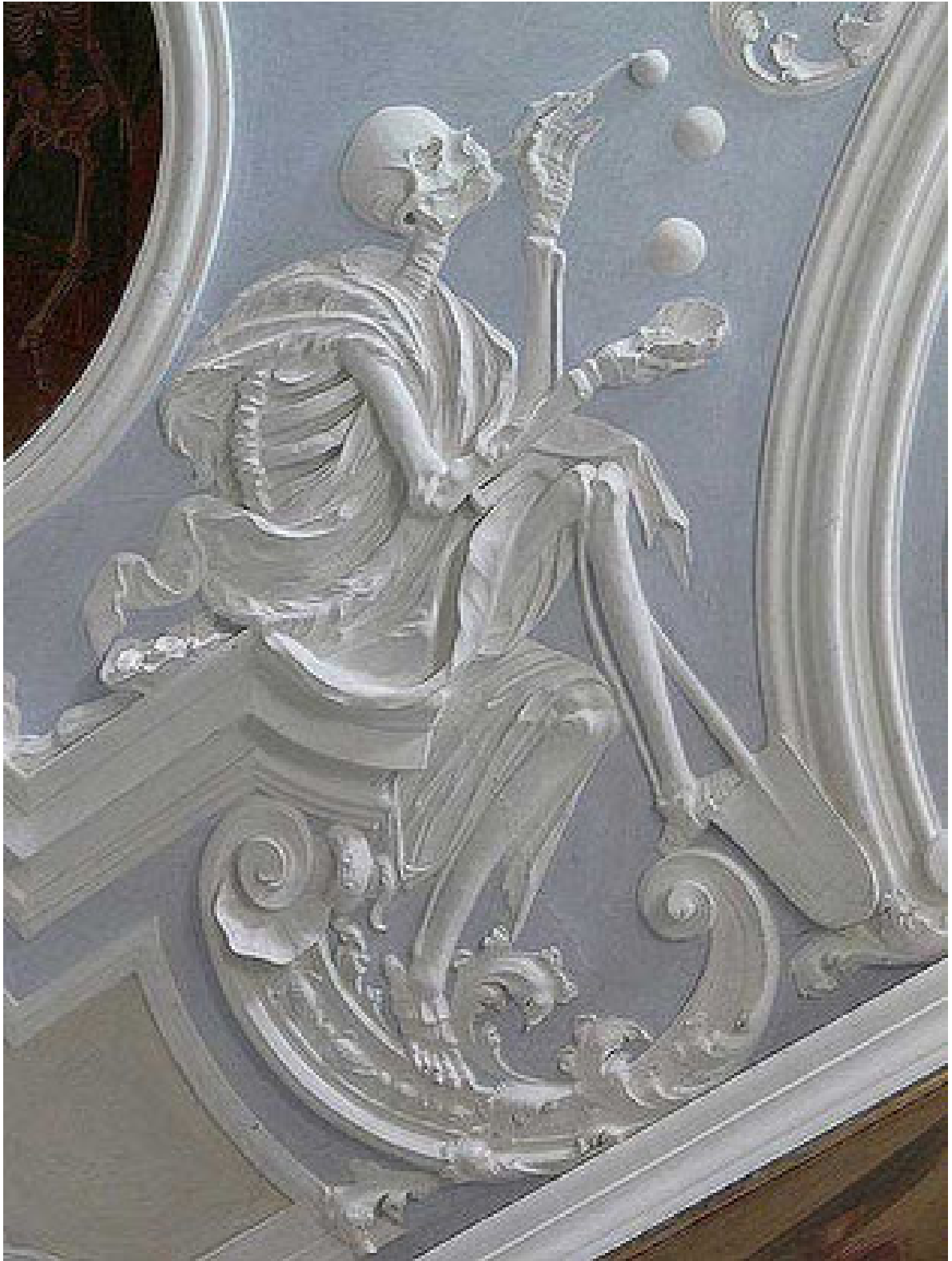
És amíg az európai humanista elit örült a változásnak, bár bennük is kavargtak a kételyek és félelmek, a többség számára ez a korszak a világvége jeleit mutatta, így kezdődhetett ekkoriban a boszorkányüldözések újabb fellángolása. Az ismeretlen új elleni félelmeket valahogy le kellett vezetni, és ehhez nem voltak elegendők a piacokon bemutatott egzotikus különlegességek, mint az indiánok, papagájok, elfogott turbános törökök, tevék, pulykák stb. A végtelen nyomor, a természeti csapások, a háborúk, járványok miatt valakiknek bűnhődniük kellett, és mindazok, akik nem alakultak bele a társadalmi elvárások légkörébe, hanem önállóan gondolkodtak, azokat perbe fogták. A tanulatlan, de a környezetük ismereteit tudatosan használó embereket boszorkányság vádjával, a humanista képzettséggel rendelkezőket, vagy a világlátott utazókat az istentelenség (ateizmus) vádjával. Ez utóbbira kiváló példa az augsburgi aranyműves David Altenstetter példája, akit 1598-ban azért pereltek be, mert vasárnaponként nem járt sem a katolikus sem a protestáns egyház miséire, istentiszteleteire. Ebből is láthatjuk, hogy nem csak a mindennapi betevő beszerzésének gondjai sújtották az akkoriban élőket, hanem a vallási, ideológiai bizonytalanság is. A létbizonytalanság érzését tovább súlyosbította az 1560 és az 1630 közötti kis jégkorszak is, melynek hideg telei, fagyos tavaszai, aszályos nyarai óriási éhínségeket okoztak az amúgy is árforradalomtól sújtott Európában.

Az Amerigo Vespucci által beazonosított és róla elnevezett új kontinensről érkező történetek csak tovább borzolták az emberek képzeletvilágát. Az indiánok meztelensége, másfajta szexualitása, a róluk terjesztett kannibalizmus és emberáldozatok bemutatásának szokása komolyan átélte rémtörténetek voltak a tanulatlan nyugat-európai tömegek számára. Amíg a nyugati Indiáról (Amerikából) ilyen történetekkel tartották félelemben az embereket, addig keleten valódi aggodalmakat okozó tény a törökök előretörése volt. Konstantinápoly bukása, majd a mohácsi csata még távoli veszélyként lebegett a nyugat-európaiak előtt, de amikor a törökök 1529-ben Bécset, Európa kapuját fenyegették, akkor előkerültek a bibliai hasonlatok, Góg és Magóg, az apokalipszis. Mivel ezekben az években számos különös égi jelenség, torzszülött látott napvilágot, és árvízkatasztrófák sújtották a lakosokat, a világvég várás szinte napi jelenséggé vált. Luther egyik követője, Michael Stifel a Bibliából levezetett számításai alapján 1533. október 19-ére tette a végső ítélet eljövételének napját. Sőt még a pontos órát, a reggeli nyolcat is meghatározta. Végül 34 évvel élte túl a saját számításait.

Az akkori embereknek 500 évvel ezelőtt olyan változásokat kellett átélniük, amelyek alapjaiban rengették meg a korábbi értékrendet, világfelfogást. A földrajzilag, ismeret-tudásban kitáguló világban nem volt könnyű megtalálni egy határozott fogódzkodót. A felfedezések úgy befelé (az emberi test, újfajta vallási elképzelések), mint kifelé (új kontinensek, növények, állatok, égitestek) tágították a világot, és egyaránt rávetültek a korszak embereire. Mivel a psziché és a környezet is megmozgott látszott a hatalmassá táguló világ által, ez végül oda vezetett, hogy megállapításra került: homo bulla est – az ember egy buborék, vagyis a nagy végtelenben egy kis, bár gyönyörűen fénylő, színekben pompázó, de mégiscsak rövid ideig fennálló, könnyen szétpukkanó gömb.

Sebastian Münster: *Die Neüwen Inseln* – Az új szigetek.

*Homo bulla est – az ember egy buborék.
18. századi mennyezetrészlet: buborékfújó "halál".*

Hendrik Goltzius: Homo Bulla, 1594